

להתיר חלבה, שכן בניגוד לבהמה טהורה, חלב היה טהורה מותר באכילה. והכי קאמר [וכך אומר התנא]: אלו הן סימני היה טהורה שחלבה מותר – כל שיש לה קרניים, וטלפים, שהן שתי צפורניים עבות ורחבות של מפריסי הפרסה. ר' דוסא אומר: אם יש לה קרניים – בוודאי היה טהורה היא, ואי

(איין) אתה צריך לחזור על טלפים, אבל אם יש לה טלפים – אין זה סימן מובהק, ועדיין צריך אתה לחזור על קרניים. וחיה הקרויה קרש, אף על פי שאין לו אלא קרן אחת – חלבה מותר. ותוהים: וכי כללא [כלל] קבוע הוא זה, שכל שיש לו קרניים וטלפים הוא היה, שחלבה מותר? והרי עז יש לו קרניים וטלפים, וחלבו אסור, שהוא מין בהמה טהורה! ומשיבים: קרניים כרוכות בעינין [צריכים אנו], שיהיו עשויות שכבות זו על גבי זו, כדי להתיר את חלבה. ומקשים: והרי שור, שקרניו כרוכות, וחלבו אסור, שהוא מין בהמה טהורה! ומשיבים: קרניים חרוקות בעינין [צריכים אנו], שיהיו בהם הריצים, ואינן חלקות כקרני השור. ומקשים: והרי עז, קרניו חרוקות, וחלבו

אסור, שאף הוא מין בהמה טהורה! ומשיבים: מפוצלות בעינין [צריכים אנו]. שהקרניים מתפצלות לכאן ולכאן כדי להתיר את חלבה. ומקשים: והרי צבי, שאין קרניו מפוצלות, וחלבו מותר! ומשיבים: חדרות בעינין [צריכים אנו]. שיהיו הקרניים מעוגלות, ולא רחבות כשל כבש. ומסכמים: הלכך [על כן]. היכא דמיפצל א [במקום שהקרניים מפוצלות] – לא דינא ולא דינא [אין דין ואין דיין]. כלומר, אין מקום לדון בזה, שוודאי היה היא, וחלבה מותר. היכא דלא מיפצל א [במקום שאינן מפוצלות] – בעינין [צריכים אנו] שיהיו כרוכות (שכבות שכבות) חדרות (מעוגלות) וחרקות (מחרצות), כדי להתיר את חלבה.

כקרני היה ולא טלפים כטלפי היה! ויש לומר הכי: כל שיש לו קרניים גרידא

כקרני היה – חלבו מותר, או שיש לו טלפים כטלפי היה – כמו כן אין לספוקי בבהמה. רבי דוסא אומר: יש לה קרניים כקרני היה – חלבה מותר, יש לה טלפים כטלפי היה – אכתי איכא לספוקי בבהמה, והשתא מתניתין דפרק "בא סימני" (נהא נא, ב) דכל שיש לו קרניים יש לו טלפים, מצי אתי ככולי עלמא, דרבנן מודו כל שיש לו קרניים יש לו פרוטות סדוקות. אך קשה על פירוש זה, דכי פריך: והרי עז שיש לו קרניים וטלפים – מסתמא הוי ההוא טלפים דמו כטלפי דחיה, כמו טלפים דברייתא, ולמה ליה למימר תרתי דאיכא בעו, כיון דבחד סגי להתיר חלבה? והרי עז דחרקות – פירש בקונטרס: דסלקא דעתיה דהדר ביה מכרוכות ואוקי סימנא אחרקות, וכרוכות תו לא בעינין. ותימא: ולישני ליה דתרייהו בעינין, חרוקות וכרוכות! ועוד: בסמוך דבעינין חרוקות וכרוכות, אמאי לא סגי בכרוכות וחרקות! ומפרש הרב רבינו יצחק ברבי מאיר, דהאי "והרי עז" – מעיזא כרכוז פריך, דכרוכות וחרקות חלבו אסור למאן דאסר לה בסמוך. ואף על גב דלית הלכתא כוותיה, פריך אליביה היכי מפרש לה לברייתא. ומשני: מפוצלות בעינין. ופריך: והרי צבי כו' עד: היכא דלא מיפצל בעינין חרוקות וחדרות. דכרוכות וחרקות לבד לא סגי משום עיזא דכרכוז. ובחדרות וכרוכות נמי לא סגי, דשל שור נמי כרוכות ועגולות וחדרות גם חדין בראשיהן. ובחדרות ובחרקות נמי לא סגי, משום עז סתם. הלכך בעינין כל תלתא. והאי הוא דמבלע חירקיהו – כלומר, בעינין אחר אין חירקה סימן. והיינו שפיקא דעז דכרכוז – לא אמיבלע חירקיהו קאי, אלא אחדורת, דלמאן דאמר עז כרכוז היה היא – לא בעי כלל חדרות. וקשה קצת, דהוה ליה לפרש בהדיא "והרי עז דכרכוז", כיון דמעז כרכוז קא פריך. וגם הלשון משמע שבא לפסוק הלכה היכא דלא מיפצלו! ויש לומר: דיש שום מין עז דקרניה כרוכות וחרקות, ומההיא פריך, ולא מעיזא כרכוז. והשתא קאי שפיר ספיקא דעיזא כרכוז אמיבלע חירקיהו.

והרי צבי שאין מפוצלות כו' – פירש בקונטרס: צבי – אין זה שאנו קורין צבי, דהא דאי מפוצלות הן. אלא צבי זהו אותו שאנו קורין אותו אשטנבו"ק, דקרניה שלו אינם מפוצלות. ורבינו תם אומר, דזהו אותו שאנו קורין צבי, דהא חוינין שאין עורו מחזיק את בשרו, וצבי כן הוא, כדאמר במסכת כתובות (קיב, א) בסוף. וחוינין נמי דבשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה, ואמרינן במדרש שיר השירים: "דומה דודי לצב"י, מה צבי זה בשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה – כך הקדוש ברוך הוא בשעת גלותו וצרתן של ישראל נותן עינו עליהם לשומרם. והכי גרס רבינו תם: "מפוצלות", כלומר, זקופות

מסורת הש"ס

א. תוספתא חולין פ"ג כא.
ב. ראה שבת כח, ב. ירושלמי שבת פ"ב ה"ג.

גרסות

ראה בהשלמות.

העולם

קרניים

מרבית מעליהגרה הטחורים נושאים על ראשם זוג קרניים, המצויות מעט מאוד אצל בעלי חיים אחרים. הקרניים נחלקות לשני סוגים עיקריים: קרני הפריים, כגון כבש ויעל (horns), המורכבות בעיקר מקרטין וחלבונים, והן לרוב חלולות. וקרני האייליים (antlers), שהן מבני עצם (לא חלולים), הגדלים בדרך כלל בקיץ ונושרות לאחר מכן.

כרוכות

(1) לפירוש הראשון ברשי"י (2) פירוש רש"י

למעשה כל קרן חלולה עשויה גלדים גדלים, אלא שמדובר בגלדים הנפרדים זה מזה בשעת התייבשות הקרן. לשיטת רש"י, פירושו של כרוכות הוא שהקרניים עגולות כקרני שור (ראה בעינינו).

חרקות

קרני עז חרוקות

מפוצלות

קרניים של אייל, מפוצלות לשיטת רש"י
הצבי והאייל נזכרים בתורה פעמים רבות כחיות טהורות, אולם הזיהוי שלהם לא היה תמיד ברור. בקהילות אירופה קראו 'צבי' לבני משפחת האייליים (Hirsch, carvidae), וכפי שהעיר רש"י אין זה נכון, שכן בניגוד לנאמר כאן קרניהם של האייליים מפוצלות, אלא הצבי במקורות הוא הקרוי כיום 'צבי' (Gazella), שאינו חי באירופה, שקרניו אינן מפוצלות. זיהוי זה ברור גם ממקבילות בשפות אחרות ובתרגומים. וראה נספח תמונות עמ' 13.

חדרות

קרני עז חרוקות

הכמים במקומות אחרים מדובר באתו צבי. אלא שבמקום "מפוצלות" צריך לגרוס כאן "מכרצלות", ועניינו שהקרן כפופה בראשה.

חדרות הערוך גרס "הדרות", ופירש על פי הארמית: עגולות. בניגוד לקרניה של עז, שהן רחבות ולא מעוגלות. אבל רש"י סבור שהוא פירוש "כרוכות" שהוזכרו לעיל. ולכן פירש כי צריך לגרוס "הדרות" (ראה דק"ס ש"מ), והכוונה היא לקרניים חדות בקצה העליון שלהן, כמו קרני האייל והצבי (מדברי ראשונים נראה כי אין אלו דברי רש"י, אלא הוספה של ר"י. וכן נראה מהמשך הדברים, שפירש כפירוש הערוך). ויש שפירש "הדרות" – שפונת למעלה כעין ירח, כמו קרני השור (רי"ד).

בעינין כרוכות חדרות וחרקות כרוכות – להוציא עז, למרות שקרניה חרוקות; חרוקות – להוציא שור שקרניו כרוכות, ואינן חרוקות. ומה שהוצרכנו לחדרות, למרות שכבר יצאנו מספק עז ושור – להוציא עז כרכוז, שקרניה כרוכות וחרקות, אבל לא חדרות (רי"ד). ובפירוש דברי רש"י ראה ר"י ומהרש"א. ועל כל פנים, עולה מכאן כי "הדרות" אינו סימן בלעדי לחיה, שאם כן – גם ביחס לכך היה נאמר "לית דין ולית דיין", אלא הוא סימן הקיים גם בשור (רי"ד).

אורה ההלכה

אלו הן סימני היה שחלבה מותר – חיה טהורה – חלבה מותר, דמה טעון כסיו. והכמים נתנו סימנים מפי השמועה בקרניה, אם הן מפוצלות – וראי היה טהורה היא. ואם אינן מפוצלות – צריך שיהיו בהן שלושה סימנים: כרוכות (עשויות גלדים כבצלים), חדרות (עגולות ולא רחבות), וחרקות (שיש בהם הריצים סביבותם תכופים ומובלעים זה בזה), ואם חסר אחד מאלו השלושה סימנים – חלבה אסור. כמסקנת הגמרא. ובזמן הזה אין לאכול חלב חיה, אם לא בחיה שקיבלנו במסורת, לפי שאין אנו בקיאים בסימנים. (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"א ה"י. שו"ע יו"ד פ, א.)
קרש הקרש, אף על פי שאין לו אלא קרן אחד – הרי הוא מין חיה וחלבו מותר. כברייתא. (רמב"ם שם ה"ב. שו"ע יו"ד פ, ד.)

כקרני היה ולא טלפים כטלפי היה! ויש לומר הכי: כל שיש לו קרניים גרידא

כקרני היה – חלבו מותר, או שיש לו טלפים כטלפי היה – כמו כן אין לספוקי בבהמה. רבי דוסא אומר: יש לה קרניים כקרני היה – חלבה מותר, יש לה טלפים כטלפי היה – אכתי איכא לספוקי בבהמה, והשתא מתניתין דפרק "בא סימני" (נהא נא, ב) דכל שיש לו קרניים יש לו טלפים, מצי אתי ככולי עלמא, דרבנן מודו כל שיש לו קרניים יש לו פרוטות סדוקות. אך קשה על פירוש זה, דכי פריך: והרי עז שיש לו קרניים וטלפים – מסתמא הוי ההוא טלפים דמו כטלפי דחיה, כמו טלפים דברייתא, ולמה ליה למימר תרתי דאיכא בעו, כיון דבחד סגי להתיר חלבה? והרי עז דחרקות – פירש בקונטרס: דסלקא דעתיה דהדר ביה מכרוכות ואוקי סימנא אחרקות, וכרוכות תו לא בעינין. ותימא: ולישני ליה דתרייהו בעינין, חרוקות וכרוכות! ועוד: בסמוך דבעינין חרוקות וכרוכות, אמאי לא סגי בכרוכות וחרקות! ומפרש הרב רבינו יצחק ברבי מאיר, דהאי "והרי עז" – מעיזא כרכוז פריך, דכרוכות וחרקות חלבו אסור למאן דאסר לה בסמוך. ואף על גב דלית הלכתא כוותיה, פריך אליביה היכי מפרש לה לברייתא. ומשני: מפוצלות בעינין. ופריך: והרי צבי כו' עד: היכא דלא מיפצל בעינין חרוקות וחדרות. דכרוכות וחרקות לבד לא סגי משום עיזא דכרכוז. ובחדרות וכרוכות נמי לא סגי, דשל שור נמי כרוכות ועגולות וחדרות גם חדין בראשיהן. ובחדרות ובחרקות נמי לא סגי, משום עז סתם. הלכך בעינין כל תלתא. והאי הוא דמבלע חירקיהו – כלומר, בעינין אחר אין חירקה סימן. והיינו שפיקא דעז דכרכוז – לא אמיבלע חירקיהו קאי, אלא אחדורת, דלמאן דאמר עז כרכוז היה היא – לא בעי כלל חדרות. וקשה קצת, דהוה ליה לפרש בהדיא "והרי עז דכרכוז", כיון דמעז כרכוז קא פריך. וגם הלשון משמע שבא לפסוק הלכה היכא דלא מיפצלו! ויש לומר: דיש שום מין עז דקרניה כרוכות וחרקות, ומההיא פריך, ולא מעיזא כרכוז. והשתא קאי שפיר ספיקא דעיזא כרכוז אמיבלע חירקיהו.

והרי צבי שאין מפוצלות כו' – פירש בקונטרס: צבי – אין זה שאנו קורין צבי, דהא דאי מפוצלות הן. אלא צבי זהו אותו שאנו קורין אותו אשטנבו"ק, דקרניה שלו אינם מפוצלות. ורבינו תם אומר, דזהו אותו שאנו קורין צבי, דהא חוינין שאין עורו מחזיק את בשרו, וצבי כן הוא, כדאמר במסכת כתובות (קיב, א) בסוף. וחוינין נמי דבשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה, ואמרינן במדרש שיר השירים: "דומה דודי לצב"י, מה צבי זה בשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה – כך הקדוש ברוך הוא בשעת גלותו וצרתן של ישראל נותן עינו עליהם לשומרם. והכי גרס רבינו תם: "מפוצלות", כלומר, זקופות

מסורת הש"ס

א. תוספתא חולין פ"ג כא.

ב. ראה שבת כח, ב. ירושלמי שבת פ"ב ה"ג.

גרסות

ראה בהשלמות.

העולם

קרניים

מרבית מעליהגרה הטחורים נושאים על ראשם זוג קרניים, המצויות מעט מאוד אצל בעלי חיים אחרים. הקרניים נחלקות לשני סוגים עיקריים: קרני הפריים, כגון כבש ויעל (horns), המורכבות בעיקר מקרטין וחלבונים, והן לרוב חלולות. וקרני האייליים (antlers), שהן מבני עצם (לא חלולים), הגדלים בדרך כלל בקיץ ונושרות לאחר מכן.

כרוכות

(1) לפירוש הראשון ברשי"י (2) פירוש רש"י

למעשה כל קרן חלולה עשויה גלדים גדלים, אלא שמדובר בגלדים הנפרדים זה מזה בשעת התייבשות הקרן. לשיטת רש"י, פירושו של כרוכות הוא שהקרניים עגולות כקרני שור (ראה בעינינו).

חרקות

קרני עז חרוקות

מפוצלות

קרניים של אייל, מפוצלות לשיטת רש"י
הצבי והאייל נזכרים בתורה פעמים רבות כחיות טהורות, אולם הזיהוי שלהם לא היה תמיד ברור. בקהילות אירופה קראו 'צבי' לבני משפחת האייליים (Hirsch, carvidae), וכפי שהעיר רש"י אין זה נכון, שכן בניגוד לנאמר כאן קרניהם של האייליים מפוצלות, אלא הצבי במקורות הוא הקרוי כיום 'צבי' (Gazella), שאינו חי באירופה, שקרניו אינן מפוצלות. זיהוי זה ברור גם ממקבילות בשפות אחרות ובתרגומים. וראה נספח תמונות עמ' 13.

חדרות

קרני עז חרוקות

דמיבלע חירקיייהו — חריותן תכופות וסמוכין ומובלעים זה בזה. והיינו ספיקא דעיוזא כרכוז — שקרניו חריות ומרוקות, ומספקא לן: כיון לדורות ומרוקות — מיה הוא, או דילמא כיון דשמו עו — מין זהמה הוא. דעקור מלא צנא דתרבא מינה — לאמר שמיטה הולאוהו ממעיה. מפרי פי איש — נשכר ששמעתי וקנלתי שהוא מותר — נטני שנע ממנו. והזהרו ברבינו אחאי — לנהוג צו כבוד ולדון לפניו כהלכה עד שיחזור צו, ולא להמירה בפניו מה שהוא אוסר, שמאיר עיני גולה הוא. קרש — *ד"יין נלעו. דבי עילאי — שס ער. טגריס — לא איתפרש לן היכל איירינן ציה. משכיה — ארכו. אריה שאג מי לא יירא — כן "ה' אלוקים דנר מי לא ינצא", הרי שנמשל לו. פרשא קטיל אריא — אדם גזור הורג את הארץ. דמחזית ניהליה — לאריא דבי עילאי. איברא — אמת אני רוצה ללאותו, ועל כרחק לרין אמת להראותו לי. אפילו כל מעברתא — הפילו כל הנשים המעוברות.

תוספות

וראשיהם כפופות, ושל צבי אינם כפופות כלל. ומבוצלות לשון כפיפה, כדאמר בקדושין פרק "האומר" (ס"ב, ב). מאי משמע דהאי אגם לישנא דבוצלנא הוא? דכתיב "הלכוף כאגמון ראשו". ואפילו גרסינן "מפוצלות" אין לחוש, דכמו מבוצלות הוא, כדאשכחן פרק "בכל מערבין" (עירובין כ"ט, ב): "דאפציל זירתא", דהוי כמו "דאבציל". ובמשניות יש בכמה מקומות "הבקר" במקום "הפקר" (פאה פרק ו משנה א).

וקרש אף על פי שאין לו אלא קרן אחת חלבו מותר — ואם תאמר, בפרק "במה מדליקין" (שבת כ"ב, ב) אמר: תחש קרן אחת היה לו במצחו. וטהור היה מדאמר רב יהודה, דאמר: שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו. והיכי דייק מדרב יהודה שהיה תחש טהור? והלא כל אותו שיש להן קרן אחת אינן שוין, דהא איכא קרש שהוא חיה, ושור שהוא בהמה! ויש לומר: דסמך אמתניתין ד"בא סימן" (נדה נ"א, ב) דכל שיש לו קרנים יש לו טלפים. ומסתמא אפילו בקרן אחת איירי, מדאשכחן שור שהקריב אדם הראשון שערן אחת היתה במצחו וטהור. ומיהו, כמו כן היה לדקדק מקרש, דהא חזינן שאין לו אלא קרן אחת, והוא מעלה גרה ומפריס פרסה.

הכי גרסינן: שיתסר (הוי משכה אמהתא) [אמהתא הוי משכה] דטביא דבי עילאי. ולא גרסינן "אריא", דאפילו בין אונא לאונא אית ליה תשע אמהתא, אם כן משכיה טפי משיתסר.

נתור ככי ושיני — מכאן משמע דככי לא הוי החניכיים שקורין ינציבייש, שאותן אין דרכן ליפול כדאשכחן ב"ערבי פסחים" (ק"ג, א) אמר ליה רב לבריה: לא תשתי סמא ולא תעקור ככי. אלא ככי הם השיניים האחרונים הטוחנים המאכל, ושיניים הם השיניים שלפנים. וכן (איוב יג) "על מה אשא בשרי בשיניי מתרגמינן: אטול בסרי בככי.

וחרוקות שהזכרנו הוא באופן דמיבלע חירקיייהו (שהחריצים שבהם מובלעים זה בתוך זה). ומקרה כעין זה היינו ספיקא [וחהו הפסק] שהתעורר כבעל חיים שקוראים לו עיוזא כרכוז, האם יש לה דין חיה וחלבה מותר. שמסופר, ההיא [אותה] עיוזא כרכוז דהואי בי ריש גלותא [שהיתה בבית ראש הגולה], דעקור מלא צנא דתרבא מינה [שעקרו מלא הסל חזק ממנה]. רב אחאי אסר את החלב, משום שהיה סבור שהוא מין בהמה, רב שמואל בריה [בנן] של ר' אבהו אכל מיניה [ממנו]. קרי אנפשיה [וקרא על עצמו] פסוק זה: "מפרי פי איש תשבע בטנו" (משלי יח, כ), שבזכות מה שלמד שהיא מותרת יכול היה לאכול ממנה. שלחו מתם [משם] מארץ ישראל: הלכתא כוותיה [הלכה כשיטתן] של רב שמואל בריה [בנן] של ר' אבהו, שעזו זו מין חיה היא, וחלבה מותר. ואולם, עם זאת, הזהרו בכבודו של רבינו אחאי שאסר, ואל תנהגו היתר בפניו, שמאיר עיני גולה הוא.

א ושבים למה ששינוי בכרייתא: וקרש אף על פי שאין לו אלא קרן אחד מותר. אמר רב יהודה: קרש הוא טביא [צב] החי במקום המכונה בי עילאי [בית העליונים]. טגריס שדיברו בו חכמים — הוא אריא [אריה] החי במקום המכונה בי עילאי [בית העליונים]. אמר רב כהנא: תשע אמהתא הוי [תשע אמות יש] בין אונא לאונא דאריא [בין און לאון] של אותו אריה [של בי עילאי]. אמר רב יוסף: שיתסר אמהתא הוי משכיה דטביא [שש עשרה אמות הוא אורכו של אותו צב] של בי עילאי. ובענין אריה של בי עילאי מסופר, אמר ליה [לר] קיסר רומי לר' יהושע בן חנניה: מה שאלהיכם כאריה מתיל [נמשל]. דכתיב [שנאמר] "אריה שאג מי לא יירא" (עמוס ג, ח), מאי רבותיה [מה גדולתו]? הלא פרשא קטיל אריא [פרש הורג אריה]! אמר ליה [לר]: לאו כהאי אריא מתיל [לא כאריה זה שפרש מסוגל להרוג הוא נמשל]. אלא כאריא של בי עילאי מתיל [הוא נמשל]. אמר ליה [לר] הקיסר: בעינא דמיחזית ליה ניהלי [רצוני שתראה אותו לי]! אמר ליה [לר] ר' יהושע: לא מצית חזית ליה [לר] איברא, אראה אותן! הראה לי! בעא רחמי [ביקש ר' יהושע רחמים, התפלל]. אתעקר מדוכתיה [נעקר אותו אריה נמקומו. לעבר רומי]. כי הוה מרחיק מאה פרסי ניהם חד קלא [כאשר היה מרוחק ארבע מאות פרסות מרומי נהם פעם אחת]. אפילו כל מעברתא [הפילו כל הנשים המעוברות]. ושורא דרומי נפל [וחומת רומי נפלה]. אדמרחק תלת מאה פרסי ניהם קלא אחרינא [כאשר היה מרוחק שלוש מאות פרסות נהם בקול אחר]. נתור ככי ושיני דגברי [נשורו השיניים הקדמיות והשיניים הטוחנות של האנשים מפתח]. ואף הוא הקיסר נפל מכורסייא לארעא [מהכסא לארץ]. אמר ליה [לר] יהושע: במטותא מינך, בעי רחמי עליה דלהדר לדוכתיה [בבקשה ממך, בקש רחמים עליו שיחזור למקומו]. בעא רחמי עליה [ביקש ר' יהושע רחמים עליך]. ואהדר ליה לאתריה [והחזירו למקומו].

ב ועוד מסופר, אמר ליה [לר] קיסר לר' יהושע בן חנניה: בעינא דאיחזי לאלהיכו [רוצה אני לראות את אלהיכם]! אמר ליה [לר] ר' יהושע: לא מצית חזית ליה [לא תוכל לראות אותן]. איברא [באמת].

ב ועוד מסופר, אמר ליה [לר] קיסר לר' יהושע בן חנניה: בעינא דאיחזי לאלהיכו [רוצה אני לראות את אלהיכם]! אמר ליה [לר] ר' יהושע: לא מצית חזית ליה [לא תוכל לראות אותן]. איברא [באמת].

והדורות, אבל אינן חרוקות. ולכן הסתפקו בדינו, שהרי מצד אחד אינו בהמה גסה כשור, אך מצד אחר אין זו עז, שהרי קרניו אינן חרוקות (בשיטה). כאריה מתיל וכו' במשמעות הסיפורים שלהלן, יש שהסביר כי כולם מראים על לגלוג הקיסר על הכתובים המראים צד של הגבלה ביחס לקדוש ברוך הוא (תורת חיים). ואילו המהר"ל מפרגא כתב כי הקיסר היה סבור שבחושו של הקדוש ברוך הוא עומד ביחס כל שהוא לכוחות שבבריאה, ויש לו סוג של שיתוף, שהרי הכתובים ממשילים אותו לאריה וכדומה. אלא שחזויות האימה והפחד שחווה הבהירה לו שמדובר במה שהוא למעלה מכל גבול. עוד כתב המהר"ל, כי התיאורים המופיעים בסיפור זה והבאים אחריו, אינם תיאורים מציאותיים, אלא ביטוי ציורי לטענות ר' יהושע, ולמתחולל בתודעתו והכרתו של הקיסר. וראה שם ובמהרש"א שפירש את הצורך והיחוד בכל אחד מן הסיפורים.

מסורת הש"ס
ג. ילקי"ש נ"ד תקמ"א.

גרסות
חירקיייהו בכתי"מ ועוד ובמקורות: חידקיייהו. כרכוז בכתי"מ ועוד: דרכינן ויש במקורות: כרכוז. רב שמואל בריה דרבי אבהו אכל מיניה בכתי"מ: רב שמואל בריה דרבבהו שרי, שקל רב שמואל בריה דרבבהו אכל מיניה ויש בכתי"מ: רב שמואל בריה דרבי אבהו שרי ושקל ואכל מיניה.

וקרש... מותר יש בכתי"מ ובמקורות: וקרש... חלבו מותר.

טגריס ברוב כתי"מ: ט[י]גריס.

משכיה דטביא דבי עילאי בכתי"מ ועוד: משכיה דאריא דבי עילאי וראה תוס'.

איברא חזינא ליה בכתי"מ ועוד: איברא.

ניהם בכתי"מ ועוד: נהים. במטותא מינך בכתי"מ ועוד חסרות מלים אלו.

אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה ככמה כתי"מ: אמר ליה.

לשון

קרש מקורה של המלה הוא כנראה ביוונית κέρως, ומשמעה — קרו. כמו כן המלה היוונית μονόχρως המשמשת במובן של "בעל קרן אחת", אין אנו מכירים בעל חיים עם קרן אחת בלבד במצחו, ויש שזיהו את הקרש עם הגירף, שיש לו בליטה גרמית כעין קרן במצחו, ויש בו כל סימני הטהרה.

טגריס משמעות המילה טגריס בשפות העתיקות היא 'מהיר', 'כחף', וכן ביוונית העתיקה τείρις (טיגריס), והיא בשימוש הן למין הפנתר המוכר כאן, והן לנמר החידקל. הטיגריס הוא הגדול ממשפחת הפנתרים (הכוללת גם את האריה), ויש פרטים שאורכם יותר משלושה מטר, ומשקלם למעלה ממאתיים וחמשים ק"ג. הוא חי ביערות, בערבות עשב ובביצות. היה נפוץ בעבר באזורים רבים באסיה.

*ד"יין נלעו מן הצרפתית העתיקה deın — יחמור.